

УДК 342.951:37.18.43:004

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Марія КЛУБАНЬ,

аспірант кафедри загальноправових дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

У сучасних умовах стрімкого розвитку суспільства освіта має високий статус, оскільки саме від освіти залежатиме швидкість і якість переходу України до інформаційного суспільства й формування пріоритетів розвитку держави. Високоосвічена інформаційно спрямована молодь – це головний стратегічний резерв соціально-економічних реформ в Україні. Тому освіту необхідно розглядати як один із основних механізмів соціальних перетворень, оскільки її можливості впливу на розвиток суспільства є значними внаслідок охоплення практично всього населення. Упровадження електронної освіти є саме тим механізмом, який забезпечує використання наявного інформаційного ресурсу для покращення якості освіти. Оскільки приведення системи освіти до вимог інформаційного суспільства є завданням держави, відповідно, саме держава має здійснювати контроль за реалізацією програм упровадження електронної освіти.

Ключові слова: державний контроль, електронна освіта, інформаційно-комунікативні технології, інформаційне суспільство, адміністративно-правове забезпечення державного контролю.

STATE CONTROL IN THE FIELD OF ELECTRONIC EDUCATION IN UKRAINE

Mariia KLUBAN,

Postgraduate Student at the Department of General Law Disciplines
of Kharkiv National University of Internal Affairs

SUMMARY

In today's conditions of rapid development of society, education has a high status, since the speed and quality of the transition of Ukraine to the information society and the formation of priorities of state development depend on education. Highly educated, informally targeted youth is the main strategic reserve of socio-economic reforms in Ukraine. Therefore, education should be considered as one of the main mechanisms of social transformation, since its ability to influence the development of society is significant due to the coverage of practically the entire population. The introduction of e-learning is precisely the mechanism that provides the use of the available information resource to improve the quality of education. Since the bringing of the education system to the requirements of the information society is a task of the state, and, accordingly, the state should exercise control over the implementation of programs for the introduction of e-education.

Key words: state control, electronic education, information and communication technologies, information society, administrative and legal support of state control.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблемі адміністративного контролю у сфері освіти в сучасній вітчизняній і зарубіжній науці присвячені праці таких учених, як О. Бандурка, В. Авер'янов, Ю. Битяк, Н. Галіциїна, В. Тимошук, І. Голосніченко, В. Колпаков, О. Кузьменко, І. Лазарєв, О. Мельников, Д. Бахрах, О. Соловйова, Ю. Старілов. Проте питання державного контролю у сфері впровадження електронної освіти залишалось поза увагою науковців, тому потребує поглибленого опрацювання, особливо щодо вдосконалення механізмів державного контролю.

Метою й завданням статті є аналіз поняття державного контролю та шляхів його реалізації у сфері запровадження електронної освіти, дослідження експериментальних програм Міністерства освіти і науки України щодо використання електронної освіти в процесі навчання, виявлення реального стану державного контролю за використанням електронної освіти.

Виклад основного матеріалу. Натепер навчальні заклади України функціонують у зоні європейської освіти й науки, що ставить перед суспільством завдання старанного вивчення, впровадження досвіду передових європейських університетів і його використання в освіті України, але важливим при цьому є збереження своїх національних освітніх

традицій. Болонський процес як інститут, запроваджений із європейських вищих навчальних закладів, має для України не лише просвітне та пізнавальне значення, це не просте «прилаштування» системи нашої вищої освіти до нових реалій, а засіб набуття нових якісних ознак освіти.

Сьогодні розвиток освіти залежить від законів ринкової економіки, що потребує постійного поповнення змісту освіти новими матеріалами, використання сучасних технологій навчання з високим рівнем інформатизації навчального процесу, розвитку освіти в контексті тенденцій світових освітніх систем. Завдання органів державної влади полягає в тому, щоб зміст і вимоги законодавчих і нормативно-правових актів були засвоєні кожним працівником навчального закладу й узяті за нормативну основу під час здійснення управління й організації діяльності закладів освіти, їх структурних підрозділів.

Для освіти України, як і для освіти в усьому світі, пріоритетними напрямками розвитку та інформатизації є такі: проблема вільного доступу до якісної освіти; проблема підвищення якості освіти; використання міжнародного досвіду, з іншого боку, збереження своїх національних освітніх традицій; проблема навчальних стандартів і принципів їх взаємоузгодження в контексті процесів інтернаціоналізації освіти та глобалізації ринку праці.

Сучасні тенденції в економічній, політичній та освітній сферах указують на те, що нинішній рівень розвитку систем освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку країни й підвищення добробуту громадян.

Освіта в добу глобалізації та високих технологій – це фактор соціальної стабільності, економічного добробуту країни, її конкурентоспроможності й національної безпеки. Тому освіту не можна й надалі стереотипно зараховувати до сфери відомчої чи галузевої політики, а варто підходити до неї як до загальнонаціональної, стратегічно важливої проблеми. Глибинна особливість освітньої політики полягає в тому, що вона органічно поєднує в собі політичні, соціальні, економічні й власне освітні аспекти. Тільки за такого підходу до освіти ми зможемо вивести її за відомчо-галузеви бар'єри й повернути їй природну сутність як сфери інтеграції та реалізації загальнонаціональних інтересів і пріоритетів нашої держави.

Увага української держави до проблем освіти визначається трьома основними чинниками: загальнополітичними, демографічними й економічними – та відображає зростаюче значення освіти в сучасному світі як важливого чинника формування нової якості світової економіки [4, с. 159].

Сьогодні Україна може втратити переваги вітчизняної системи освіти й тим самим створиться загроза національній безпеці, будуть втрачені темпи економічного розвитку та знизиться благополуччя громадян України. Державні органи України вимушені врахувати основні тенденції світової економіки [4, с. 159].

Натепер державна політика у сфері освіти в Україні чітко не визначена. Це зумовлено тим, що впродовж тривалого часу законодавець узагалі залишав її поза увагою. Нині в частині 2 статті 5 Закону України «Про освіту» [1] прямо вказано, що державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування.

Так, органами, які забезпечують розвиток електронної освіти та приведення якості отриманої освіти до європейських стандартів, є Верховна Рада України, на яку покладено законодавчу функцію, прийняття нормативно-правових актів, що мають вищу юридичну силу, для врегулювання важливих суспільних питань у сфері реалізації й упровадження електронної освіти.

Частина 1 статті 6 Закону України «Про освіту» [1] чітко визначає засади державної політики у сфері освіти й принципи освітньої діяльності. Зокрема, на нашу думку, треба звернути увагу на таке: забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; інтеграція з ринком праці; інтеграція в міжнародний освітній і науковий простір. Тобто держава ставить у пріоритет підготовку фахівців, які будуть відповідати сучасним міжнародним вимогам ринку праці.

У частині 2 статті 3 Закону України «Про вищу освіту» [2] закріплені принципи державної політики в галузі вищої освіти, а саме:

1) сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу і створення умов для освіти протягом життя;

2) доступності вищої освіти;

3) незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім закладів вищої духовної освіти);

4) міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України в Європейській простір вищої освіти за

умови збереження та розвитку досягнень і прогресивних традицій національної вищої школи;

5) наступності процесу здобуття вищої освіти;

6) державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної, мистецької та педагогічної діяльності;

7) державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема, шляхом надання пільг зі сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів закладам вищої освіти, що провадять таку діяльність;

8) сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;

9) відкритості формування структури й обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою [2].

Закріплення на законодавчому рівні цих принципів стало кроком уперед у сфері освіти. Утім вони стосуються лише вищої освіти й не охоплюють усю систему освіти, вирішення питань, які потребують негайного розгляду та прийняття рішення. Тому аналіз проблем законодавчого закріплення змісту державної політики у сфері освіти є актуальним для нашого дослідження й потребує визначення на всіх ланках системи освіти в Україні.

Як відомо, політичне життя суспільства складається з різноманітних інтересів різних соціальних груп і суперечностей, які виникають у процесі їх реалізації та вирішення. Можна сказати, що політика розпочинається там, де у вирішенні цих суперечностей починає брати участь держава. Її шанси називатися правовою й соціально орієнтованою зростають і залежно від того, наскільки ефективним є механізми їх вирішення та встановлення суспільного компромісу.

Свого часу вітчизняний науковець Б.І. Коротяев сказав, що, перш ніж розпочати наукову дискусію, варто чітко визначити сутність основних понять.

На думку В.Б. Авер'янова, контроль – це той невід'ємний елемент управлінської діяльності, фактор підвищення її ефективності й подальшого вдосконалення. Державний контроль є важливим елементом системи державного управління, який дає змогу суттєво впливати на хід управлінської діяльності [22, с. 427].

Якщо розглядати сферу вищої освіти як об'єкт державного контролю, то, як випливає з положень статті 77 Закону України «Про вищу освіту» [2], освітнє законодавство в питаннях правових засад державного контролю спирається на термінологічну базу, закріплену в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [5], відповідно до якого «державний нагляд (контроль) – діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища [5; 6, с. 34].

До речі, ототожнення державного контролю та державного нагляду, таких двох неоднакових за змістом термінів, допускається в доволі значному переліку нормативно-правових актів у сфері освіти (наприклад, у Законі України «Про вищу освіту» [2], Законі України «Про освіту» [1]

тощо). Указаний підхід законодавця є помилковим, оскільки співвідносити поняття «контроль» і «нагляд», які хоча і є близькими за значенням, однак не є тотожними, не видається правильним [6, с. 34].

Отже, в чинному законодавстві України, в тому числі й тому, що регулює відносини в галузі вищої освіти, існує розмаїття дефініцій державного контролю, що зумовлено специфікою тієї чи іншої сфери. При цьому таке розмаїття аж ніяк не говорить про якість, змістову наближеність і логічність нормативного матеріалу, оскільки наявні визначення в більшості згаданих законах і підзаконних нормативно-правових актів фактично нівелюють правову сутність державного контролю і створюють термінологічну неузгодженість, що істотно зменшує ефективність правового регулювання відповідних суспільних відносин [6, с. 34–35].

Якщо вести мову про наукову й публіцистичну юридичну літературу, то варто підкреслити, що проблематика контролю завжди привертала увагу вчених-юристів і, зокрема, вчених-адміністративістів у різні історичні періоди, оскільки унікальність такого явища, як державний контроль, зумовлює підвищену увагу до вивчення його потенціалу [6, с. 35].

Розглянемо найбільш різноманітні підходи до визначення засад державного контролю, що сьогодні є характерним для сучасної адміністративно-правової науки, оскільки вбачається, що їх з'ясування дасть змогу сформулювати й окреслити ознаки державного контролю у сфері освіти як правової категорії.

Д.М. Павлов розглядає контроль як складник (елемент) управління, що забезпечує систематичну перевірку виконання законів та інших нормативно-правових актів, дотримання дисципліни і правопорядку й полягає у втручанні контролюючих органів в оперативну діяльність підконтрольних органів, у виданні обов'язкових для виконання вказівок, припиненні, зміні чи скасуванні актів управління, вжитті заходів примусу щодо контрольних об'єктів [7, с. 75].

А.О. Собакарь вважає, що сенс і призначення контролю полягають у такому: 1) спостереженні за функціонуванням підконтрольних об'єктів, отриманні об'єктивної інформації про виконання ними правил і доручень, про їх стан, 2) можливості втручатися в поточну адміністративно-господарську діяльність контрольованого об'єкта, 3) застосуванні заходів щодо запобігання порушенням законності та їх припинення, 4) виявленні причин та умов, що сприяють скоєнню правопорушень, 5) самостійному застосуванні заходів відповідальності до осіб, винних у порушенні законності [8, с. 61].

С.Г. Стеценко контроль пропонує розглядати як «організаційно-правовий спосіб забезпечення законності й дисципліни, що характеризується спостереженням і перевіркою правомірності діяльності об'єкта контролю та фактичної відповідності цих чи інших дій вимогам чинного законодавства з можливістю втручання в оперативно-господарську й виробничу діяльність для усунення виявлених недоліків» [9, с. 195–196], як «функцію управління» [9, с. 198].

В.Б. Авер'янов вважає державний контроль важливим видом діяльності держави, що здійснюється уповноваженими державними органами, посадовими особами і спрямований на забезпечення законності й дисципліни. На його думку, сутність державного контролю полягає у спостереженні та перевірці розвитку суспільної системи й усіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також у запобіганні можливим помилкам і неправомірним діям і виправленні можливих помилок і неправомірних дій, що перешкоджають такому розвитку [10, с. 351].

Визначивши сутність і призначення державного контролю, проаналізувавши його властивості, можна дійти висновку, що, у свою чергу, державний контроль у сфері освіти як права категорія – це об'єктивно зумовлена діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, що здійснюється на постійній основі, передбачає оперативне втручання уповноважених державних органів у діяльність підконтрольних об'єктів (закладів освіти незалежно від форми власності й підпорядкування), полягає у спостереженні за функціонуванням відповідного підконтрольного об'єкта, в отриманні об'єктивної та достовірної інформації про стан законності й дисципліни в ньому, застосуванні заходів щодо запобігання порушенням законодавства й усунення їх, виявленні причин та умов, що сприяли порушенням правових норм, наданні підконтрольним структурам організаційної та правової допомоги, у разі необхідності в застосуванні заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні норм чинного законодавства, в тому числі й освітнього, виявленні фактичного стану справ у сфері освіти, наданні об'єктивної інформації про стан суспільних відносин у цій сфері тощо [20, с. 180].

Через систему органів виконавчої влади Кабінет Міністрів України здійснює державну політику в галузі освіти. Серед напрямів діяльності Кабміну України в цій частині особливо важливими вбачаються такі: організація розроблення й здійснення відповідних загальнодержавних та інших програм у галузі освіти; видання нормативно-правових актів з питань освіти (в межах своїх повноважень); забезпечення контролю за виконанням законодавства про освіту.

Повноваження спеціально уповноваженого центрального органу державної виконавчої влади у сфері освіти, інших центральних органів виконавчої влади України, яким підпорядковані навчальні заклади, визначаються законами, а також положеннями про них.

Якщо звернутися до системи центральних органів виконавчої влади, то стосовно освіти основним є, безумовно, спеціально уповноважений центральний орган державної виконавчої влади у сфері освіти, яким сьогодні є Міністерство освіти і науки України. Адже саме цей орган здійснює керівництво у сфері освіти, бере участь у визначенні державної політики в галузі освіти, її розробленні та реалізації, забезпеченні контролю за реалізацією державної політики у сфері освіти. Чимало уваги він приділяє професійній підготовці кадрів, розробленню програм розвитку освіти, державних стандартів освіти, державних стандартів знань з кожного предмета. До того ж спеціально уповноважений центральний орган державної виконавчої влади у сфері освіти спрямовує та координує діяльність у цій сфері інших органів виконавчої влади, виконує всі встановлені для нього функції центрального органу виконавчої влади з управління освітою.

Відповідно до пункту 1 Положення про Міністерство освіти і науки [11], Міністерство освіти і науки України (далі – МОН) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України.

МОН є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти й науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування й реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

Одним із основних завдань МОН є забезпечення формування й реалізації державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування й форми власності.

Окрім того, відповідно до різних завдань, покладених на головний орган виконавчої влади сфері освіти, визначених у Положенні про Міністерство освіти і науки України [11], звертають на себе увагу такі, як створення умов для здобуття громадянами позашкільної освіти, дошкільної, повної загальної середньої, інклюзивного навчання, професійно-технічної, вищої освіти й освіти протягом життя, наукових ступенів, учених звань, а також розгляд скарг, зауважень і пропозицій громадян. Зміст вищевказаних завдань, що були окремо взяті, вказує, що МОН України здійснює не лише управлінську, а й правозабезпечувальну діяльність. На нашу думку, потрібно оптимізувати управлінські повноваження МОН України, необхідно здійснити їх перерозподіл між центральним органом виконавчої влади у сфері освіти й науки, місцевими органами управління освітою та навчальними закладами, тобто децентралізувати повноваження управління. Як результат, потрібно визначити за МОН України повноваження в галузі управління освітою, такі як здійснення координаційної, аналітично-прогностичної діяльності й державного контролю у сфері освіти, скільки саме так реалізовано в сучасній Європейських країнах.

14 березня 2018 року Постановою Кабінету міністрів України затверджено положення про Державну службу якості освіти України [12], у якому визначено, що Державна служба якості освіти України (далі – Служба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки та який реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства.

Основними завданнями Служби є такі:

1) реалізація державної політики у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства, у межах повноважень, передбачених законом;

2) унесення на розгляд міністра освіти і науки пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері освіти з питань, що належать до компетенції Служби.

Одним із завдань Служби є проведення моніторингу якості освітньої діяльності та якості освіти в порядку, визначеному законодавством.

Державною інспекцією навчальних закладів розроблено Проект Концепції трансформації державного нагляду (контролю) у сфері освіти [13], у якому визначено, що сучасні політичні та соціально-економічні перетворення в Україні ставлять нові завдання перед системою освіти. Саме тому наша держава визначила нову стратегію реформування освіти, яка спрямована на забезпечення державних гарантій рівного доступу до якісної освіти на різних етапах навчання й організацію науково-аналітичного супроводу всіх управлінських рішень.

Управління освітою має здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів її сталого розвитку, запровадження сучасних освітніх проектів і здійснення моніторингових досліджень; удосконалення моделі державно-громадського управління посилення взаємодії всіх суб'єктів освітньої політики, у якій особистість су-

спільство й держава стають рівноправними суб'єктами та партнерами.

Правильно побудована система нагляду (контролю) є надійним джерелом інформації про досягнення суб'єктами освітньої діяльності поставленої мети, виявлення відхилень, недоліків і причин їх виникнення як для органів управління освітою, так і громадськості. Під час переходу від адміністративно-командної системи управління до системи державно-громадського управління освітою державний нагляд (контроль) повинен трансформуватись. Оновлена система нагляду (контролю) має стати одним із основних інструментів модернізації освіти.

Одним із пріоритетних завдань МОН є модернізація змісту освіти. Сьогодні, в часи інформатизації суспільства, таку модернізацію потрібно проводити, активно використовуючи сучасні інформаційні комп'ютерні технології й усуваючи всі перешкоди. Зокрема, необхідно переглянути санітарно-епідеміологічні норми для використання комп'ютерної техніки у школах, зробити ревізію нормативно-правової бази, положення про електронні освітні ресурси та положення про дистанційне навчання, створити доступний для всіх якісний навчальний контент.

Серед основних функцій спеціально уповноваженого центрального органу державної виконавчої влади у сфері освіти варто відзначити й такі: узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до його повноважень, а також розроблення пропозиції з удосконалення законодавства, які цей орган в установленому порядку вносить на розгляд Президентові України та Кабінету Міністрів України. Крім того, важливим убачається те, що спеціально уповноважений центральний орган державної виконавчої влади у сфері освіти в межах своєї компетенції організовує виконання актів законодавства, здійснює систематичний контроль за їх реалізацією, забезпечення контролю за реалізацією державної політики у сфері освіти.

Досліджуючи діяльність МОН, хотілося б наголосити, що цьому органу варто було б приділити більше уваги проблемі розвитку освітнього потенціалу України, питанням прогнозування та визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку у сфері освіти відповідно до потреб особистості, суспільства й держави. Крім того, під час розроблення нормативно-правової бази для функціонування систем освіти необхідно застосовувати відповідні міжнародні та європейські стандарти, всіляко сприяти інтеграції вітчизняної освіти у світовий простір зі збереженням і захистом національних інтересів.

Убачається, що саме зазначене вище має бути основним орієнтиром для спеціально уповноваженого центрального органу державної виконавчої влади у сфері освіти під час розроблення державних стандартів освіти, контролювання їх дотримання, здійснення інспектування, ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів, а також для Кабінету Міністрів України в процесі встановлення порядку для реалізації зазначених вище функцій спеціально уповноваженого центрального органу державної виконавчої влади у сфері освіти.

Державний контроль МОН України у сфері електронної освіти виявляється в прийнятті й подальшій реалізації низки експериментальних програм, які за своєю сутністю є прямим проявом упровадження електронної освіти в навчальні заклади всіх рівнів. Наприклад, Бібліотечно-інформаційна система «Шкільна електронна бібліотека «ШБІЦ-інфо», яка спрямована на вирішення проблеми інформаційного забезпечення школи через оснащення шкільної бібліотеки необхідними засобами та сучасними інструментами інформаційної обробки, через налагодження на новій основі бібліотечно-інформаційного обслугову-

вання всіх учасників навчально-виховного процесу. Упровадження Бібліотечно-інформаційної системи «Шкільна електронна бібліотека «ШБІЦ-інфо» затверджено Наказом Міністерства освіти і науки «Про проведення експерименту за інноваційним освітнім проектом «Шкільна електронна бібліотека «ШБІЦ-інфо» від 05.08.2014 № 900 [14].

За Наказом МОН України «Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів до роботи за інноваційними технологіями компанії Microsoft Україна» від 31.05.2017 № 763 [15], завдання програми – надати допомогу навчальним закладам в ознайомленні педагогів із сучасними інформаційними технологіями Microsoft і набутті ними професійних знань і навичок. Програма охоплює різні сфери інформаційних технологій: від освоєння користувальницьких додатків для настільних комп'ютерів до підготовки комп'ютерних професіоналів з широким переліком спеціальностей.

Згідно із Наказом МОН України «Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)» від 30.08.2017 № 1234 [16], метою проекту «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)» є формування сучасного освітнього середовища початкової школи з використанням електронних освітніх ігрових ресурсів (далі – ЕОІР). Завданням проекту є проаналізувати теорію і практику використання сучасних ЕОІР в освітньому процесі початкової школи; розробити й апробувати модель використання сучасних ЕОІР для навчання учнів початкової школи; визначити відповідність ЕОІР новому Державному стандарту початкової загальної освіти; підготувати учнів і вчителів початкових класів до використання ЕОІР в освітньому процесі початкової школи; визначити якість забезпечення проекту за основними критеріями результативності використання ЕОІР в освітньому процесі початкової школи; розробити науково-методичні рекомендації для вчителів щодо використання ЕОІР в освітньому процесі початкової школи.

В Україні створено Академію інноваційного розвитку освіти, яка функціонує відповідно до пункту 63 Програми спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2014–2016 роки [17], з метою надання науково-методичної допомоги закладам післядипломної педагогічної освіти й забезпечення її модернізації шляхом створення нової моделі підготовки кадрів.

У Наказі Міністерства освіти і науки «Про проведення науково-педагогічного проекту «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів для роботи за інноваційними освітніми технологіями «Академія інноваційного розвитку» від 22.04.2014 № 632 [18] указано, що необхідність проведення такого науково-педагогічного проекту зумовлена впровадженням інноваційних технологій в освітню діяльність, тому першочергово педагогічні працівники потребують знань про інноваційні процеси в освіті, відповідної фахової підготовки та навичок їх практичного застосування. Система підвищення кваліфікації педагогічних працівників повинна забезпечити реалізацію стратегій державної освітньої політики щодо її інноваційного розвитку шляхом ознайомлення широкої педагогічної громадськості з освітніми інноваціями, здійснення наукового супроводу впровадження освітніх інновацій і залучення педагогів до активної участі в інноваційних процесах, що можливо за умови пошуку ефективних форм навчання дорослих і забезпечення їхньої професійної та психологічної готовності до нових потреб ринку праці, нестандартного творчого мислення, самовдосконалення, ефективного спілкування, інноваційної діяльності [18].

Сьогодні МОН України здійснює певні кроки у сфері державного контролю впровадження електронної освіти, а саме шляхом прийняття таких наказів, як Наказ Міністерства освіти і науки України «Про систематизацію досвіду використання електронних освітніх ресурсів» від 12.01.2016 № 9 [19], з метою аналізу та систематизації досвіду використання електронних освітніх ресурсів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Дослідники відзначають, що система державного контролю вищої освіти в Британії «поступово розширила сферу свого впливу із суто фінансових питань на процес навчання та наукові дослідження й виростила нове покоління британських викладачів, які вже не знають, що було й по-іншому. З кінця 1980-х років і консервативні, і лейбористські уряди дбайливо вирощували цю систему, демонструючи одностайну позицію політичних партій: «Щоб виправдати витрати на наукові дослідження в очі платників податків, науковий світ у своїй діяльності повинен керуватися тими самими принципами, що і світ «діловий», тобто надавати якісний продукт (у цьому випадку «продукт» наукових пошуків), причому надавати його швидко, а також проводити такі дослідження, які принесуть користь і державному, і приватному секторам британської економіки та посилять позиції Британії на міжнародному ринку» [3].

Біла книга «Освіта і навчання: розвиток суспільства, яке навчається» (1995 рік) концентрувалася на трьох визначних у Європейському Союзі чинниках впливу: інформаційне суспільство; інтернаціоналізація; науковий і технічний світ. Ця спільність чинників спонукала до розроблення напрямів узгодженої освітньої політики, що охоплює сприяння виробництву знань; зближення освіти й економіки, посилення ролі освіти як другого шансу особи; освоєння випускниками щонайменше трьох європейських мов; затвердження рівної корисності інвестицій в економіку й освіту [4, с. 160].

Міжнародна співпраця у сфері обміну досвідом щодо побудови якісної системи управління освітою має низку позитивних змін для України, які проявляються у такому: глобалізації професійних знань, інтернаціоналізації процесів освіти, демократизації й підвищенні автономії навчальних закладів, диверсифікації навчальних програм, технологізації процесів освіти.

Застосування результатів проведеного аналізу позитивного зарубіжного досвіду необхідне для закладів освіти, особливо в умовах реформування, оскільки це дає можливість виокремити ті позитивні досягнення розвинутих європейських країн у сфері адміністративно-правового регулювання надання освітніх послуг, які будуть корисними для системи освіти нашої країни в разі кардинальної зміни та перегляду правових засад регулювання відносин у сфері освіти.

Варто звернути увагу на те, що в розвинених європейських країнах є три основні моделі державного контролю у сфері надання освітніх послуг: континентальна, американська і змішана, які передбачають різний суб'єктний склад, ступінь втручання контролюючих суб'єктів у діяльність вищих навчальних закладів, деталізацію нормативних засад, у т. ч. й процедурних, безпосередню мету, оформлення підсумкових результатів [23, с. 24].

На нашу думку, варто звернути увагу на досвід Федеративної Республіки Німеччини, в якій державний контроль у сфері освіти пройшов шлях від тотального державного контролю до соціального індивідуально-державно орієнтованого контролю з акцентом на забезпечення якості освіти, впровадження різноманітних методів, домінуючим серед яких є експертиза. Одразу ж варто зазначити, що для державного контролю у сфері освіти характерною є тривінева структурованість, яка й зумовлює побудову

системи суб'єктів контролю – федеральний рівень (рівень федерального), регіональний рівень (суб'єкти управління з контрольними повноваженнями в землях) і спеціалізовані суб'єкти (із різним ступенем участі представників держави). Для цієї організаційної структури контролю характерним є прояв принципу децентралізації контрольних повноважень із розширеннями сфери таких повноважень у напрямку руху «зверху до низу» [24, с. 7–9].

На думку І.І. Литвина, для покращення ефективності державного контролю у сфері надання освітніх послуг у нашій країні та з метою вдосконалення його правових засад потрібно запозичити позитивний правотворчий і правозастосовний зарубіжний досвід у частині децентралізації, що передбачає передачу більшої частини контрольних повноважень місцевим органам державної влади; зменшення загальної кількості суб'єктів державного контролю і створення спеціалізованих суб'єктів зі «змішаним» складом (із залученням професійних громадських об'єднань, освітянської громадськості); визначення як безпосередньої мети забезпечення якості вищої освіти й розширення автономії вищих навчальних закладів щодо вирішення інших питань; визначення критеріїв відповідності діяльності, які узгоджуються із загальноприйнятими європейськими стандартами, і закріплення їх у національному законодавстві; деталізацію процедурних засад контролю як різновиду адміністративної процедури (зادля уніфікації для всієї країни бажано закріпити в кодифікованому акті; а в законодавчому акті спеціального характеру передбачити посилання на уніфікованість процедури та відсилку до кодифікованого акта); визначення активної ролі об'єкта контролю в процесі контрольних правовідносин і в ліквідації виявлених прогалин (недоліків); мінімізацію безпосереднього контакту суб'єкта контролю з вищими навчальними закладами, запровадивши електронні засоби незалежного контролю, дистанційні засоби контролю; посилення співпраці держави та професійних об'єднань у процесі контролю у сфері вищої освіти, забезпечивши функціонування «змішаної» моделі державного контролю у сфері вищої освіти в Україні [25, с. 36–37].

Висновки. Державний контроль у сфері електронної освіти, на нашу думку, має здійснюватися на вищій ланці – МОН України. При цьому МОН має здійснювати загальний контроль якості електронного навчання; розробляти програму розвитку й впровадження електронної освіти; брати безпосередню участь у формуванні державної політики у сфері електронної освіти; здійснювати аналітично-прогнозну діяльність у сфері електронної освіти; формувати нормативно-правову базу використання електронної освіти всіма навчальними закладами України; сприяти інтеграції національної системи електронного навчання у світову освітню систему; разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади й місцевого самоврядування забезпечувати реалізацію державної політики щодо розвитку електронної освіти і здійснювати контроль за її втіленням, дотримуватись нормативно-правових актів щодо електронного навчання в усіх навчальних закладах незалежно від їх форми власності та підпорядкування. Важливо розробити порядок надання дозволу на використання розробленого курсу он-лайн занять (лекцій), електронного підручника, посібника, певним навчальним закладом.

Проте на місцевому рівні контроль у сфері електронної освіти повинен бути забезпечений керівниками навчальних закладів. Контроль керівниками навчальних закладів повинен проявлятися у забезпеченні підготовки педагогічних працівників до використання електронної освіти в процесі навчання; прийнятті рішення щодо впровадження електронної освіти в традиційний процес навчання, наданні можливості використання ІКТ під час дистанційного навчання; у забезпеченні

можливості створення курсу он-лайн занять (лекцій), електронного підручника, посібника, отримання дозволу на використання; у забезпеченні науково-методичної, системотехнічної та матеріально-технічної підтримки дистанційного навчання; здійсненні контролю за якістю електронного навчання.

Уважаємо, що питання державного контролю у сфері електронної освіти має бути врегульовано спеціальним нормативно-правовим актом, наприклад Законом України «Про державний контроль у сфері електронної освіти» або окремим розділом в Інформаційному кодексі в разі його прийняття. Не варто залишати поза увагою те, що для належного впровадження електронної освіти в традиційному навчанні чи використанні електронної освіти поряд з іншими формами навчання це питання має бути висвітлено в окремому Порядку організації електронного навчання в системі освіти України, де одна зі статей буде розкривати основні методи контролю з боку держави.

Державний контроль у сфері електронної освіти повинен забезпечувати реалізацію єдиної державної політики у сфері реалізації та впровадження електронної освіти в усіх навчальних закладах України.

Список використаної літератури:

1. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення: 17.04.2017).
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T141556.html (дата звернення: 11.06.2017).
3. Head S. The grim threat to British universities. The New York Review of Books. 2011. URL: <http://www.nybooks.com/articles/archives/2011/jan/13/grimthreat-britishuniversities/?page=2>. (дата звернення: 17.04.2018).
4. Дзякун В.М. Міжнародний досвід функціонування та державного управління системою освіти. Право та державне управління: збірник наукових праць. 2012. № 2 (7). С. 159–164.
5. Про Основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16> (дата звернення: 05.03.2018).
6. Кушнір С.М. Державний контроль у сфері вищої освіти в Україні: адміністративно-правове дослідження: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 320 с.
7. Павлов Д.М. Адміністративне право: Загальна частина: конспект лекцій. Київ: МАУП, 2007. 136 с.
8. Собакарь А.О. Співвідношення контролю і нагляду як функцій публічного управління. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2010. № 2. С. 58–63.
9. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2009. 640 с.
10. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / редкол.: В.Б. Авер'янов (гол.) та ін. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. Т. 1: Загальна частина. 592 с.
11. Про затвердження положення про Міністерство освіти і науки: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF> (дата звернення: 01.04.2018).
12. Про затвердження положення про Державну службу якості освіти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2018 № 168. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-%D0%BF/paran9#n9> (дата звернення: 01.04.2018).
13. Проект Концепції трансформації державного нагляду (контролю) у сфері освіти. URL: <http://dinz.gov.ua/index.php/uk-ua/hovyny/18-struktura-kontseptii-transformatsii-derzhavnoho-nahliadu-kontroliu-u-sferi-osvity> (дата звернення: 01.04.2018).

14. Про проведення есперименту за інноваційним освітнім проектом «Шкільна електронна бібліотека «ШБІЦ-інфо»: Наказ Міністерства освіти і науки від 05.08.2014 № 900. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKUVV4U2lBRjUwTjA/view> (дата звернення: 29.04.2018).

15. Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів до роботи за інноваційними технологіями компанії Microsoft Україна»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.05.2017 № 763. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B0kHwvQLtSb5MklXdmd1MUslczg/view> (дата звернення: 29.04.2018).

16. Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.08.2017 № 1234. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B0kHwvQLtSb5TnJGMk5Hck5Ma1E/view> (дата звернення: 29.04.2018).

17. Програма спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2014–2016 роки. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/1400770445/> (дата звернення: 29.04.2018).

18. Про проведення науково-педагогічного проекту «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів для роботи за інноваційними освітніми технологіями «Академія інноваційного розвитку»: Наказ Міністерства освіти і науки від 22.04.2014 № 632. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2014-05-26/2387/nmo-632-1.pdf> (дата звернення: 29.04.2018).

19. Про систематизацію досвіду використання електронних освітніх ресурсів: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 № 9. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKVUxfYi1oYmlyUGc/view> (дата звернення: 29.04.2018).

20. Кушнір С.М. Державний контроль у сфері вищої освіти як правова категорія. Права і суспільство. 2017. № 2017. С. 174–181. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/4_2017/part_1/32.pdf (дата звернення: 29.04.2018).

21. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Київ: Юрид. думка, 2005. Т. 2: Особлива частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). 624 с.

22. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ: Видавничий дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.

23. Кушнір С. Державний контроль у сфері вищої освіти: зарубіжний досвід правового регулювання та шляхи його запозичення для України. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/9/28.pdf> (дата звернення: 25.06.2018).

24. Чорна О.В. Розвиток системи моніторингу якості вищої освіти в Німеччині: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2016. 20 с.

25. Литвин І.І. Здійснення державного контролю у сфері надання освітніх послуг: позитивний зарубіжний досвід. Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри: збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 квітня 2018 р.). Кропивницький: ПВНЗ КІДМУ, 2018. С. 34–37.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Клубань Марія Володимирівна – аспірант кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kluban Maria Volodymyrivna – Postgraduate Student at the Department of General Law Disciplines of Kharkiv National University of Internal Affairs

fmv2209@gmail.com